

קונטרס

תשובת המשקל למשקל הדרהם

הוא תשובה לטענות המלקטים לקונטרס

'מסורת משקל הדרהם'

בו הוכיח המחבר שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם

כמסורת ישראל מדור לדור וכן מנהג ירושלים

כשיטת הגאון האדיר החסיד המפורסם

רבי אברהם חיים נאה זצ"ל

במשקל הדרהם הדינר והרביעית

מאת

מנחם מנדל נאה

בעריכת

אברהם חיים נאה

בלאמו"ר הגה"ח מו"ה **משה צבי** בן הגאון

האדיר החסיד המפורסם רבי **אברהם חיים נאה זצ"ל**

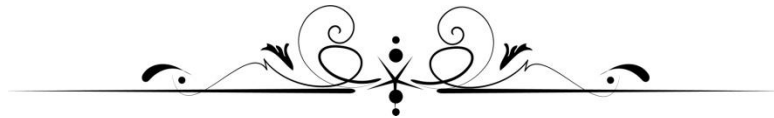
בהוצאת מכון

מסורת ירושלים ושיעוריה

תשע"ו

קונטרס

תשובת המשקל למשקל הדרהם

הוא תשובה לטענות המלקטים לקונטרס

'מסורת משקל הדרהם'

בו הוכיח המחבר שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם

כמסורת ישראל מדור לדור וכן מנהג ירושלים

כשיטת הגאון האדיר החסיד המפורסם

רבי אברהם חיים נאה זצ"ל

במשקל הדרהם הדינר והרביעית

מאת

מנחם מנדל נאה

בעריכת

אברהם חיים נאה

בלאמו"ר הגה"ח מו"ה **משה צבי** בן הגאון

האדיר החסיד המפורסם רבי **אברהם חיים נאה זצ"ל**

בהוצאת מכון

מסורת ירושלים ושיעוריה

תשע"ו

© כל הזכויות שמורות

למכון מסורת ירושלים ושיעוריה

אברהם חיים נאה השילוח 33 חיפה

מנחם נאה

19 HOLMFIELD AVE

LONDON NW4 2LP

כתובת מייל: chaimnoe86@gmail.com

הסכמת הגאונים רבי שאול אלטר שליט"א, ורבי יצחק דוד אלטר שליט"א, בניו של כ"ק האדמו"ר הפני מנחם זיע"א מגור, המעידים שלא היה נוחא לי' מהבאים להשכיח מנהג גדולי עולם בפולין, ומנהג ירושלים.

יצחק דוד אלטר

רח"ה ר' יהודה הא"י 15, בני ברק

כה"י, י"א ה' תשנ"א

כפיא זכר הר"ה ר"ה נאם שי לאו"ט קונט"ס מסורת משקל הפרש
יבוא זכר צדיק שיטת צדיק דמזיקרא זקין פג"ח רא"ה נאם צ"ה
שגיא השיעור המקובל הנחיל מקדמת דנא בירושלים והתעוררות
ישיבא.
יבני בקונט"ס הנ"ל מתוכה עם פרק בניה בסנין אבות ושיעוריה
ואי אנו שזכרנו את ראשי בן אלו שצ"ל דחקירות השיעורים
אך כר כמ"ה ז"ל ויאמור מעל הפני מנחם ז"ל דמסכמת ז"ל
אבות ושיעורי ז"ל ומה טוב שלא הכריז בענינים אלו ע"כ
אחרת טוב אשר עשו נכדי הקד"ה נאם, להוכיח את צדק
שיטתו, שאשקל הפרש 3.2 ג"ס דבר שמקובל ה', מימים ימינה.
ולא שקיו לעצמך הנחיל אישר כחם וחילם לאו"ט, יתנו
עדיהם ויצדקו.

יצחק דוד אלטר
רח"ה ר' יהודה הא"י 15, בני ברק

יצחק דוד אלטר
רח"ה ר' יהודה הא"י 15, בני ברק

הא מצ"ל כחוצא ואח אקרא תפדני אחי תפדני לט"א
ואכן דמיוני ז"ל אאמור נטל מתחם זכ"ה לא
ה' נאם לו מנחם (הנחיל) מתחם זכ"ה זכ"ה
ואח אנחנו לקרא בשיעור הקד"ה נאם, ואף אם איננו
ברא לנחמנו והנחנו וקדוה פ' כ"ס יפה, מה פ"ה
אחרי א"ה דמקראי אמת, ואלפא י. אק"ה ודירה
וואדנה.

מקאמרינא

רחוב ארזי הבירה 45/9

02-5823727 .42

יְהוָה שֶׁלֵּיָם - יִשְׂרָאֵל

[illegible]

සමස්ත විද්‍යා මණ්ඩලය

הקדמה

קונטרס זה הוא תשובות לתגובת הרב מרגולין¹ לקונטרס 'מסורת משקל הדרה'² ובו הוכיח שעיקר השיעורים הם **כמנהג ירושלים** המוגדר במשנה ברורה "**מנהג העולם**";³ כפי שהוכיח אדמו"ר הגאון רבי אברהם חיים נאה זצ"ל⁴ את מסורת השיעורים על פי ראיות ברורות מגאוני קמאי, ועל פי מסורת זו שנמסרה מדור לדור, קבע לשיעורים מסמרות:

- שיעור רביעית – 86 גרם השווה בגימטריא 'כוס'.
- אורך האמה – 48 ס"מ.
- שיעור הפרשת חלה לפי הרמב"ם – 1.666 ק"ג.
- שיעור פדיון הבן הוא 96 גרם.⁵

תמצית טענות הרב מרגולין כנגד קונטרס 'מסורת משקל הדרה'.

א. טוען כנגד הדגש שכתבנו שהמלקטים מסתמכים על 'חוקרי איסלם', בכדי לדחות את מנהג ירושלים.

ב. לא ידוע לו על אף אחד מהמלקטים שנזקק לדבריהם של 'חוקרי איסלם' חוץ ממנו.

ג. הביא מפוסקי זמננו שהקטינו את משקל הדרה, עיין לקמן בתשובות.

ד. בא בטענה מדוע אין הקונטרס הנ"ל דן בדברי מחדשי זמננו, אלא מביא ראיות למנהג ירושלים בלבד.

ה. מדוע לא הבאנו תמונות של דרהמים מזמן הגאונים, הרמב"ם והכפתור ופרח.

ו. דן בשקילת השעורות של הגאון רבי חיים נאה, והגאון רבי חיים פאלגי.

ז. כתב שאין מקום ללכת אחר מנהגים או פוסקים, כאשר מוצאים שהראשונים היה להם שיעורים אחרים.

¹ התפרסמה בפורום אוצר החכמה, ובקובץ משנת יוסף באדר א תשע"ו.

² יצא לאור בחדש אלול תשע"ה.

³ סימן רע"א ביאור הלכה ד"ה "של רביעית".

⁴ בספריו – 'שיעורי תורה' שיעור מקוה' ו'שיעורי ציון'.

⁵ ויש מחמירין לתת 101 גרם, עיין בספר 'שיעורי תורה' עמוד ר"צ.

ח. הביא ראיה ממשקל הדינר לשיטת המקטינים, וטוען שאין חולק על קביעה זו.

עד כאן תמצית טענותיו.

תשובה ראשונה, לתגובת הרב מרגולין על הקונטרס 'מסורת משקל הדרהם'.

בס"ד יום שלישי י"ט באדר ב תשע"ו

כבוד ידי"נ שלשלת היוחסין בן אחר בן מהריב"ש הרה"ג בנימין חיים בר ששת, רבה של ווסטקליף, אנגליה.

השלום והברכה לכת"ר, קבלתי את מכתבך ובו תגובת הרב מרגולין לקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' שהתפרסמה בפורום אוצר החכמה.

לפני שפרסם את דבריו שלח אלי הרב מרגולין חלק מהדברים שעומד לפרסם, בטענה שאחד הירחונים פנה אליו שיגיב על הקונטרס שהוצאתי, ועל כן מצד הנימוס הוא מבקש את תגובתי, לפני שהוא מפרסם את תגובתו.

לבקשתו שלחתי לו את תשובתי המצורפת בהמשך.

הרב מרגולין לא העלה לפורום את מכתבי אליו, וכן לא השיב על הטענות היסודיות שמשמיות את עיקר יסודות המלקטים הסבורים שכל גדולי הספרדים וגדולי ירושלים טעו ולא ידעו את שיטת הרמב"ם לדוגמא:

א. הראיה מהיד החזקה לרמב"ם פ"ג מהלכות טוען ונטען ה"א, שמשקל הדינר הוא 4.8 גרם, ראה להלן אות ז.

ב. התעלם לגמרי מהראיות שהבאנו ממון 'הבית יוסף' ממטבעות ה'אספר' שמהם מוכח שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם מקדמת דנא, ראה בקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' עמוד י"ז-י"ח.

ג. מדברי מרן 'הבית יוסף' (יור"ד שכ"ד א, ואו"ח סימן תנ"ו), שהביא להלכה את משקל הדרהם של הרמב"ם ששיעור חלה הוא תק"כ דרהם מצריים, מוכח שלא נשתנה הדרהם מזמן הרמב"ם עד זמן 'הבית יוסף', לא תירץ כלום.

ד. את שיטת ה'חיד"א' שיוצא ברור מדבריו שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם. ומשקל הדינר הוא 4.8 גרם, משקילת מטבע ה'פרה' ראה בקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' עמוד כ"ד, ועל הסילוף שעשו המלקטים בדברי החיד"א להצדיק את שיטתם.

ה. מהראיה שהבאנו ממשקל הרוטל הירושלמי מלפני כ-500 שנה, שמוכח שמשקל הדרהם 3.2 גרם, ראה בקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' עמוד ל"ד.

סיכום הדברים : מי שחולק על מנהג ירושלים ומנהג הספרדים כפי שהביא הגאון רבי חיים נאה, שמשקל הדרהם 3.2 גרם הוא חולק על מרן 'הבית יוסף' וה'חיד"א'.

ראה בהסכמה שכתב כ"ק האדמו"ר מקאמרנא שליט"א, המביא מסורת אבותיו מנהג ירושלים, ועדות על זקנו הגאון הגדול רבי שלום ליב אייזנבך מגדולי תלמידי המהרי"ל דיסקין שהגביע שלו היה 86 גרם, וכן מזקנו הגאון המפורסם ישראל יצחק הלוי רייזמאן דומ"ץ בעדה החרדית עשרות בשנים, שהיה נוהג כפי שיעוריו של הגאון הגדול רבי חיים נאה.

במכתב ששלח אלי הרב מרגולין, אינו מביא את כל הטענות שכתב בפורום אוצר החכמה, ועל כן ב"ה נגיב על כל דבריו שהוסיף בפורום אוצר החכמה.

תשואת חן לכת"ר על העדות שמסרתם לי, שאצלכם במשפחה המסורת העוברת מדור לדור היא לפי פסקי הריב"ש, ושמחתי לשמוע שהשיעורים שפסק אאזמו"ר הגאון האדיר רבי חיים נאה, מתאימים לשיעורים שנהגו אצלכם בבית.

החותם בברכת הצלחה במעשה ידיכם

ידידכם מנחם נאה

לונדון

בס"ד יום רביעי י"ג בכסלו תשע"ו

כבוד הרב הדר מרגולין

השלום והברכה

לבקשתך, הנני משיב על מכתבך שכותרתו, תגובה לקונטרס 'מסורת משקל הדרהם'.

בראשית דברי אני מגיש לפניך נושא שעדיין לא עמדת עליו, ויש בנושא המובא להלן קשר וענין בנושא מכתבך.

14 ולא 17, 86 ולא 75

א. מסורת שימוש חכמי ישראל מדור לדור או חוקרים?

רצוף בזה קונטרסנו הראשון שיצא לאור בחודש סיון תשע"ה בשם 'גודל הגריס', ובו ביררנו את שיטת בעל התניא ועוד פוסקים. הנה כבודו כותב בראשית מכתבו: "שלא ידוע לו שאף אחד ממחברי הספרים שעסקו בנושא השיעורים הזדקקו לראיות מחוקרי האיסלם או חוקרי

אומות העולם"; ראה בספר 'מדות ומשקלות של תורה'⁶, שבא לעקור את השיעור שהביא הגאון רבי חיים נאה בשיטת בעל התניא ששיעור גריס הוא 14 מ"מ; וכתב לעומתו בעל 'מדות ומשקלות של תורה' בהתבססו על החוקר 'גרק' שהוא 17 מ"מ, ועל סמך דברי הרי"ג וייס כתבו בהגהות על שלחן ערוך הרב הנדפס מחדש הוצאת קה"ת, דגודל הגריס הוא 17 מ"מ, זאת אומרת שלמדו פשט בדברי בעל התניא **מכח חוקר גוי**. ודלא כמסורת הנהוגה, שאאזמו"ר הגאון רבי חיים נאה קיבל בעת שעשה שימוש חכמים, והרי הוכחנו בקונטרס הנ"ל כדבריו ששיעור הגריס הוא 14 מ"מ, ולא 17 מ"מ. והיות והדברים נוגעים לאיסור אשה לבעלה, **על כן הייתי מצפה לשמוע את דעת כבודו במאמר תגובתו בנושא חמור זה**.

נוסיף עוד ששיטת בעל התניא בשיעור הגריס היא לאחר חזרה, מתאימה לשיעור - 2 ס"מ לאגודל, ולשיטת המשנים שמקטינים את רוחב אצבע האגודל, צריך לצאת שיעור הגריס פחות מ- 14 מ"מ, וראה בספר 'שיעורי תורה' (עמוד רל"ח), שלשיטת היראים הגריס הוא 11.6 מ"מ, ולשיטת רש"י (ביצה כ"ה:) הגריס הוא בגודל של מטבע מעה, שהוא 11 מ"מ, כמובא ב'קונטרס משקל הדרה' עמוד י"ט; והנה נתהפכו היוצרות שהמשנים המקטינים את משקל הדרה, הם מגדילים את שיעור הגריס.

כבודו טוען במכתבו טענה חזקה: "כאשר האחרונים לא ראו את דברי הראשונים, ויש לשער שאילו היו רואים אותם היו מכניעים עצמם לראשונים ופוסקים כמותם, אזי הלכה היא כדברי הראשונים", סוף ציטוט. אני מניח לך ולכל המחזיקים כדברי בעל 'מדות ומשקלות של תורה' מקום להיכנע לגדולי ישראל בענין זה.

ב. האם המשנים משתמשים בתורת האיסלם לעקור את המסורת, או להד"ס?

כבודו טוען במכתבו: "לא ידוע לי שאף אחד מאלו שעסקו בנושא שנוקדו לדבריהם של חוקרי האיסלם". אבקש לרענן את זכרונך ממה שכתב הרב הדר מרגולין בקובץ 'בית אהרן וישראל' (שנה ט' גליון ו' עמוד קי"א), והדברים שכתבת שם לקוחים מספר 'מדות ומשקלות של תורה'

⁶ לרי"ג וייס עמוד שע"א.

להלן העתק של קטע מתוך דבריו במאמר שם:

השינויים שבדרהם

(ז) הגרא"ח נאה קבע הנחה, שכיוון שלא העירו הפוסקים על שינוי בדרהם, יש ללמוד מכך שלא חל שום שינוי, וסברא זו הספיקה לו למנוע צורך בחקירה נוספת. ברם לאחר בדיקת הנושא מחדש, עולה מסקנה ברורה: אמנם לא חלו שינויים מהותיים במשקל הדרהם, אבל שינויים קטנים כן היו¹⁵. צריך א"כ, לברר מחדש את משקלו של הדרהם בזמנו של הרמב"ם.

הדרהמים שבידינו

(ח) ביד מוזיאונים ואספני מטבעות ברחבי העולם יש מספר רב מאוד של דרהמים מכל הארצות והתקופות. רוב האוספים הגדולים מפרסמים את הפרטים על המטבעות שלהם. חקר המטבעות הפך למדע שלם - בשם "נומיסמטיקה" - ומקפידים בו ביותר על פרסומים מדויקים ומדוקדקים עד מקום שיר אנוש מגעת בכל הנוגע לפרטים ותכונות של מטבעות. למען האמת, קשה לקבוע עפ"י הדרהמים המצויים מהו המטבע אליו כיוון הרמב"ם. בזמנו כמעט כל הדרהמים הוטבעו מחוץ למצרים¹⁶, ואין ברור איזה דרהם היה בשימוש במצרים.

כוח: קונטרס רביעיית חלונות - מחבר: הרב חזקיהו יהודה חגליון
כתב טוב: בית אהרן וישראל נד, חשני, עט - קסט
** נא משמור על קדושת הגליון / מחנך מאגר פרייטס ושורית - אורי בר-אילן**

15 באנציקלופדיה לענייני אסלאם (ערך דרהם) כתבו (בתרגום חפשי): במשקל הדרהם חלו כל כך הרבה שינויים בארצות שונות שבאמפריה האסלאמית ובזמנים שונים, שאין בתחום האנציקלופדיה אפשרות לתת סיכום. לשון המקור: So numerous and contradictory are the reports on the weight of the dirham... in different parts of the Islamic world and at different times, that they cannot be summarized here...

16 מומש"ת פרק כ"ח בהערה. ועי' מש"ת פרק ל' הערה 19.
17 אמנם בתקופות אחרות מצינו דרהמים כבדים יותר (ובודדים מאד השוקלים עד כדי 4-5 גרם, אלא שהם בטלים במיעוט), עי' בכל זה במומש"ת פרק כ"ח, ושם עמ' ע"ב. וכן עי' בספר Catalogue of the Islamic coins in the Egyptian National Library, N.D. Nicol 1982. העתק אפשר

כוח: קונטרס רביעיית חלונות - מחבר: הרב חזקיהו יהודה חגליון
כתב טוב: בית אהרן וישראל נד, חשני, עט - קסט
** נא משמור על קדושת הגליון / מחנך מאגר פרייטס ושורית - אורי בר-אילן**

דבריו מדברים בעד עצמם, כאשר זה נח לך אתה יודע להיתלות בחוקרי האיסלם, וכאשר זה לא נח אזי חוקרי איסלם, דת משוקצת וכו', וכן במה שכתבת שהדברים הנ"ל לא נמצאים עד כמה שידוע לך בכל הספרים העוסקים בנושא בדור האחרון.

וכיצד החי יכול להכחיש את עצמו? אתמהה !

וכעת אבאר לך את כוונת אאזמו"ר הגאון רבי חיים נאה ברחל בתך הקטנה, דהנה מרן 'הבית יוסף' פוסק (סימן תנ"ו ובעוד מקומות), דשיעור הפרשת חלה הוא 520 דרהם, והוא לשון הרמב"ם בפירוש המשניות בעדיות שהשיעור הוא 520 דרהם, ומכאן זה כותב הגאון רבי חיים נאה דהפוסקים לא העירו על שינוי במשקל הדרהם.⁷ הפועל היוצא לנו מזה דמי שמוכיח מחוקרי האיסלם דהיו שינויים במשקל הדרהם, טוען על מרן 'הבית יוסף' שלא ידעם ח"ו, דברים אשר לא יכנסו לבית המדרש.

⁷ שאם חל שינוי במשקל הדרהם בין זמן הרמב"ם לזמנו של מרן 'הבית יוסף' לא היה למרן 'הבית יוסף' להביא את השיעור של הרמב"ם.

ג. חוששני לו מחטאת

ראיתי בספרך 'הידורי המידות' (עמוד ק"ח), פסק הלכה לחולה ביום כיפור, שכתבת בהדגשה אודות רב הפוסק לתת לחולה ביום כיפור לאכול 30 גרם, וזו לשונך: "דומני שיש לומר על כך, **חוששני לו מחטאת!**"; ראה בספר 'נשמת אברהם'⁸ שכתב: "ישבתי כמה פעמים עם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך לפסוק לחולים⁹ הזקוקים לאכול בשיעורים ביום כיפור, והורה שיכולים לאכול עד 30 גרם, ושאלתי אותו במפורש על גרם או על סמ"ק, ורבי שלמה זלמן ענה לי שיום כיפור תלוי בעיניתם את נפשותיכם, ועד 30 גרם עדיין יש עינוי, ושזו היא ההוראה המקובלת אצל גדולי המורים מדורי דורות ואין לזוז ממנה".

היוצא מדבריך שלא זו בלבד שהינך חולק על הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך, אלא אתה סובר שהגרש"ז אויערבאך צריך לחשוש לחטאת!, וכי זו היא דרכה של תורה לכתוב דברים נוראים כאלה על גדולי ישראל ללא פחד ומורא של זלזול בכבוד תורתם, ונגד מסורת הפסק המקובלת בידם מדורי דורות.

כשהראתי הדברים לאחד הרבנים מחשובי הפוסקים ששלחת לו את ספרך, תגובתו היתה חריפה במיוחד ואין כאן המקום לפרטה.

לידיעתך הנושא הנ"ל שיש לתת לחולה ביום כיפור שיעורים במשקל, נמצא כבר בראשונים ה'ארחות חיים' וה'אהל מועד' ועוד פוסקים, שכתבו שיעור אכילה ביום כיפור במשקל מטבע הארגוניץ, ולפי חשבונם יוצא שיעור אכילה ביום כיפור יותר משלושים גרם.

והנה כאן הבאנו עוד סמך מדברי הראשונים שנקטו שיעור אכילה לחולה ביום כיפור במשקל. כבודו טוען במכתבו טענה חזקה "שכאשר האחרונים לא ראו את דברי הראשונים, ויש לשער שאילו היו רואים אותם היו מכניעים עצמם לראשונים ופוסקים כמותם, אזי הלכה היא כדברי הראשונים".

ד. דעתם של גדולי הדור.

בנוגע למה שהבאת במכתבך שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל חשש לשיטה זו; הנה יש תחת ידי מכתב מהגר"ש אלישיב, שבו הוא פוסק הלכה למעשה במפורש כשיטת הגאון רבי חיים נאה, בלי שום תוספת או הסתייגות לשיעור המוקטן. תמוה מאוד לכל בר בי רב איך אפשר לסלף דברי מרן פוסק הדור זצ"ל כשברור כשמש ששיטתו כהגאון רבי חיים נאה זצ"ל בין לקולא בין לחומרא.

לגבי דעתו של מרן הגרש"ז אויערבאך, הנה הגאון רבי עזריאל אויערבאך נתן שיעור בכולל בלונדון, ואחרי השיעור שאל אותו אחד האברכים לפני כולם כמו מי פסק אביו בעניני

⁸ או"ח סימן תרי"ב.

⁹ מחבר הספר הנ"ל משמש כרופא.

שיעורים, וענה: "שלמעשה, ודאי שפסק כמו רבי חיים נאה וכן נהגו בירושלים, וכן פסק מורי וחמי הגרי"ש אלישיב", והוסיף לשאול שבספר 'לב ים' כתב בשם רבי שלמה זלמן, שרבי חיים נאה טועה, ורבי עזריאל ענה בזה הלשון: **"שמי שהכיר את אבא יודע שאף פעם הוא לא היה מוציא מפיו כאלו מילים"**, ומלבד זאת הרי רבי שלמה זלמן היה צריך לומר אני טעיתי במה שכתבתי בקונטרס 'ציץ נזרו' בשם הגאון רבי דוד בהר"ן. ושמעתי מעוד רבנים גדולים המורים הלכה בישראל שלבנו את נושא השיעורים אצל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וכולם באותו סגנון, ועוד חזון למועד.

ה. דעת הגאון רבי עובדיה יוסף ומשקל השעורה

הנה הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל שלכאורה קיבל את דעתך [אבל זה בערבון מוגבל ל- 3 גרם לדרהם, וחשבון זה לא מתאים לשיטתך במשקל הדינר]. כמו כן אינו תואם את משקל השעורות ששקל הצורף הירושלמי מר נקי לפני הגר"ע יוסף ויצא משקלם **0.05 גרם**. ומעולם לא שמענו מהגר"ע יוסף זצ"ל ששקל שעורים ויצא לו פחות ממה ששקל אצל מר נקי, אלא שכבודו שיכנע את הגר"ע יוסף ממחקרים שהביא לפניו. וכפי שמביא בנו הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א, ששינה דעתו מפני הראיות שהצגת בפניו.

היוצא לנו מהמסקנה הנ"ל שכשם שכבודו יוצא נגד שקילתו של הגאון רבי חיים נאה יוצא גם נגד שקילת השעורות של הגר"ע יוסף שלא יוצא כחשבונך. ותסביר לי, איך הדברים מסתדרים?

ואם אתה מעיר על משקל השעורה בהערה מלומדת מגידול השעורות, נא עיין בספר 'מדות ושיעורי תורה' (עמוד רצ"ו), שמביא זן שעורות ששוקלות בין 0.048 ל- 0.055 גרם, מה תאמר על זה? וראה עוד בספר מנחת צבי סימן נ', השעורה האיסלמית משקלה 0.05832 גרם, כך שכל מה שהעתקת מספר 'מדות ומשקלות של תורה' לגבי שקילת הגאון רבי חיים נאה, שהשעורות הבינוניות אינם מתאמים למשקל 0.05 גרם, הוא עורבא פרח. ויש עוד ראיות רבות שמשקל השעורה הוא 0.05 גרם.

וראה בקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' (עמוד י"ט), לגבי משקל גרעין הקירט [גרעין חרוב], שהוכחנו שמשקלו 0.2 גרם, וגרעין חרוב משקלו 4 גרעיני שעורה, יוצא משקל גרעין שעורה 0.05 גרם, ומצאתי בספר 'מדות ומשקלות של תורה' (עמוד פ"ד), וזו לשונו: "סיכומי נתונים על משקל זכוכית הנושאים כתובת המזהה את המשקל, מובאים על ידי פורפסור קסנובה, המתאר את משקל זכוכית שנמצאו באשפות פוסטט שבמצרים, ויש דרהמים של 13 חרובים משקלם 2.62 גרם, יש גם סטיות שבהם הדרהם שוקל פחות, משקל החרוב משתנה בין 0.19 ל- **0.2 גרם**, ולעתים רחוקות 0.204 – 0.205 גרם".

היוצא דגם מדברי החוקר **במצרים** פורפסור קסנובה יוצא דמשקל גרעין חרוב הוא 0.2 גרם, ויוצא משקל השעורה **0.05 גרם**.

ו. משקל הדרהם

במה שכתבת לדחות את דברי ה'מנחת צבי' מתוך השערה בעלמא. שהבאנו את דבריו בקונטרס 'מסורת משקל הדרהם' (עמוד כ"ט), שהצלבנים עשו מטבעות כמו הערבים **ומשקלם 3.2 גרם**. ותגובתך: "הלא יתכן שהשתנה משהו במעבר מהערבים לצלבנים והגזירה שוה אינה מוכרחת

כלל, ועוד שמלכות ערב גדולה היתה ואולי היו כך במקומות אחרים, ואנן בזוזי מצרים עסקינן זוזים רבים יש לנו ממצרים, ואף לא אחד מהם ששוקל במשקל 3.2 או קרוב לו', זה תכן דבריד.

ברצוני לצטט עוד מדבריד שכתבת בקובץ 'בית ישראל ואהרן' באות ח': **"למען האמת קשה לקבוע על פי הדרהמים מהו המטבע אליו כיוון הרמב"ם, בזמנו כמעט כל הדרהמים הוטבעו מחוץ למצרים, ואין ברור איזה דרהם היה בשימוש במצרים"**. זה תכן דבריד, ומקור דבריד הוא מספר 'מדות ושיעורי תורה' (פרק ל' הערה 19), שם הוא מביא שכמעט את כל המטבעות של השליטים המצריים היו עושים בסוריה. **ואם לדבריד למען האמת קשה לקבוע לאלו מטבעות כיוון הרמב"ם**, איך אפשר להכריע בוודאות שהדרהם של הרמב"ם הוא 2.83 גרם, ומנהג ירושלים יסודו בטעות, והרי ובמציאות נמכרות מטבעות דרהם שיצאו בדמשק מהזמן ההוא ומשקלם 3.2 גרם. ועוד כותב ר"ח בניה שם מחוקר שהמטבעות שהוטבעו בצור הגיעו עד פרס, ומדוע לא הגיעו גם עד מצרים אם לא היתה שם מטבעה שטבעו בה מטבעות?

וראה באות הקודמת, ממשקלות הזכוכית שמצאו במצרים, מוכח ברור שמשקל הדרהם 3.2 גרם.

ז. משקל הדינר של הרמב"ם ורבותיו.

המשנים קובעים בודאות שהדינר משקלו 4.25 גרם ואין חולק בזה; ראשית נא עיין בספר 'מנחת צבי' סימן נ"א שסובר על פי חוקרים שהדינר 4.35 גרם, וראה עוד בספר 'מדות ומשקלות של תורה' (עמוד פ"א), שמביא חוקר שמשקל הדינר היה 4.688 גרם. ועל סמך מה קבעת בודאות שהחוקר שסובר שהדינר שמשקלו 4.25 הוא הצודק?

אבל בא ונראה מה סובר הרמב"ם, איך הוא למד את הסוגיא, ויוצא ברור מדבריו שהדינר משקלו 4.8 גרם.

ראיה נפלאה יש למשקל הדינר של הרמב"ם, ולמשקל השעורה, מדברי 'הר"י מיגש' (שבועות דף לט:), שכתב: **"דינר מרבוטי¹⁰ משקלו 78 שעורות"**. הדינר מרבוטי משקלו 3.9 גרם,¹¹ ומצאתי בספר 'מדות ומשקלות של תורה' (עמוד צ"ה), המביא מחוקר שהדינר המרבוטי שהיה יוצא בספרד ובפורטוגל היה אחד חלקי ששים מזקוק שמשקלו 234 גרם,¹² יוצא משקל הדינר מרבוטי 3.9 גרם. והנה 'הר"י מיגש' חישב מתוך משקל דינר המרבוטי את משקל הטענה שהיא שתי כסף, ואת משקל כפירת הטענה שהיא פרוטה, שכסף אחד הוא שמינית הדינר מרבוטי, משקלו 9.75 גרעיני שעורה,¹³ ושתי כסף הטענה משקלם 19.5 גרעיני שעורה, ויוצא שפרוטה משקלה פחות מחצי גרעין שעורה.

¹⁰ בשו"ת 'הר"י מיגש' סימן ק"ה כתב שמרבוטין הוא כינוי לישמעאלים, ובספר 'שיעור מקוה' עמוד ל"ה הביא משו"ת 'הרשב"א' ח"ה סימן ר"ו שכתב: **"המטבעות האלו של זהב העלו שמם כל אחד ואחד על שם המלך שהטביעו, ומרבוטין נקרא על המלך ששמו היה מורבטינס"**.

¹¹ יוצא משקל גרעין שעורה 0.05 גרם, $78 \times 0.05 = 3.9$ גרם.

¹² $1 \div 60 = 3.9$, דהיינו $234 \div 60$.

¹³ $78 \div 8 = 9.75$.

הרמב"ם (פ"ג מטוען ונטען ה"א), כתב: "אין מודה במקצת חייב שבועה מן התורה עד שיודה בפרוטה שהיא משקל של חצי שעורה כסף נקי, וכפוף בשתי מעין משקל 32 שעורות", ובהלכה ב' הביא את דברי רבותיו "שכפירת הטענה הוא משקל 19.5 שעורות, ויש לי כמה ראיות לסתור את הדרך שתפסו עד שיצא להם זה החשבון, ויראה לי שהוא טעות", וכתב המגיד משנה "שחשבון הרמב"ם הוא הנכון וכבר הכריחוהו הרמב"ן והרשב"א בשבועות (דף לח:), ומשקל 32 שעורות הוא ארגינץ אחד", יוצא ברור מדברי הרמב"ם הללו שסובר שמשקל הדינר הוא 4.8 גרם, שהרי הדינר משקלו שש מעין שהם 96 שעורות, ודינר זה כבד ב-18 שעורות יותר ממשקל דינר מרבוטי שהביא רבו 'הר"י מיגש' שמשקלו 78 שעורות השווים 3.9 גרם, ותוספת של 18 שעורות שמשקלם 0.9 גרם על הדינר מרבוטי, שווה משקל הדינר 4.8 גרם, והוא משקל הדינר לרמב"ם בדקדוק. וכתב הכסף משנה¹⁴ שהדינר משקלו דרהם וחצי, ויוצא משקל הדרהם 3.2 גרם.

ופלא על מחבר ספר 'מדות ומשקלות של תורה' שעושה סיכום של משקל גרעיני השעורה לפי דברי הפוסקים, ואינו טורח להביא את הראיה הברורה מדברי 'הר"י מיגש' שגרעין שעורה משקלו 0.05 גרם,¹⁵ וממילא יוצא משקל הדינר של הרמב"ם 4.8 גרם.

מצורף בזה תמונה של דינר מרבוטי, מספרד, משנת 1100-1200, זמנו של הר"י מיגאש, משקלו 3.9 גרם.

ח. התעלמות מדברי חבירו

רציתי גם לעורר את זכרונך ממה שהעיר לך הגאון רבי יחיאל אברהם זילבר זצ"ל בקובץ 'בית אהרן וישראל' על שיעור רביעית, בה הוא מגיב על דבריך בשיעור רביעית, [וכידוע שהגאון הנ"ל החזיק כשיטת החזו"א], וזו לשונו: "יש כאן התעלמות גמורה מהגרא"ח נאה ז"ל". ולכאן מתאים המשל שהבאת במכתבך מבית שמאי ובית הלל.

העוסק בתורת השיעורים צריך לדעת שהגאון האדיר רבי אברהם חיים נאה יוצר מקצוע השיעורים, הוא הגאון שפתח את הצוהר לכל העוסקים בנושא, וכולם ללא יוצא מן הכלל רוכבים על גבו, היה גאון בכל מכמני התורה ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים היה עמקן עצום ובעל זכרון נדיר, ויוכיחו ספריו הגדולים שיעורי תורה ושיעור מקוה שבו מראה את תורתו בחריפות ובקיאיות נפלאה הפלא ופלא, החזון איש בעצמו ביקש ממנו את חשבונותיו בעניני השיעורים, ושנה שלמה עסק בהם עד שהדפיס את קונטרס השיעורים שהוא תשובה לספר שיעורי תורה, [למי שבקי בחזון איש רואה שהמקום היחידי שבו מתיחס החזון איש בפרוטרוט לדברי האחרונים הוא בקונטרס השיעורים], הסטייפלער בהקדמתו לספר שיעורין דאורייתא שולח את כל מי שרוצה לעסוק בשיעורים לעיין בספר 'שיעורי תורה', וכתב כי גם

¹⁴ בפרק ב' מהלכות כלי המקדש הלכה ג'.

¹⁵ בעמוד צ"ג הוא מביא שמשקל הדינר מרבוטי הוא לערך 4 גרם, ועל פי זה יוצא משקל השעורה 0.052 גרם לערך.

הוא לקח את כל הבקיות מספר 'שיעורי תורה'. ומי יכול לעמוד כנגד הגאון רבי חיים נאה בידיעת התורה ובפרט בנושא השיעורים, ורק לעשות את כל החישובים בעל-פה בלי מחשבון מוכיח על עוצם גדלות האיש, ומבחן התוצאה הוא הקובע ששיעוריו התקבלו בכל תפוצות ישראל.

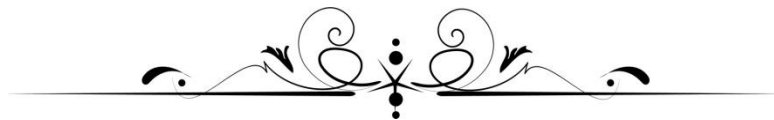
לסיום עדיין לא ראיתי בדברי תשובתך התייחסות לדברים המובאים בקונטרס 'מסורת משקל הדרה' בנושאים כדלהלן:

א. לראיה מדברי ה'בית יוסף' ממשקל מטבע אשפירו אוטונומי שהוא רבע דרהם, ומשקלו 0.8 גרם, וממילא יוצא משקל הדרהם 3.2 לפי מרן 'הבית יוסף'.

ב. לדברי ה'חיד"א' המפורשים, שיוצא ברור מדבריהם שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם. ולא על שאר דברים המובאים שם.

בכבוד רב ובברכת התורה ולומדיה

מנחם נאה

תשובה שניה, לתגובת הרב מרגולין על הקונטרס 'מסורת משקל הדרה'.

בס"ד יום ראשון ר"ח אייר תשע"ו

כבוד ידי"נ שלשלת היוחסין בן אחר בן מהריב"ש הרה"ג בנימין חיים בר ששת, רבה של ווסטקליף, אנגליה.

השלום והברכה לכת"ר, מצורפת בזה תשובה שניה לתגובת הרב מרגולין לקונטרס 'מסורת משקל הדרה', ובו הוכיח שהשיעורים הם כשיטת הגאון רבי חיים נאה, והם 'מנהג ירושלים' כמסורת הפסק מדור לדור, הסותרת את דעת מקטיני משקל הדרהם, שהתפרסמה בפורום אוצר החכמה.

מתי חל השינוי במשקל הדרהם לשיטת המחדשים.

א. בתגובה לקונטרס 'מסורת משקל הדרהם', כתב לנו הר"ר יעקב גרשון וייס מחבר ספר 'מדות ומשקלות של תורה', תשובה בענין הפרשת חלה,¹⁶ שבה הוא מודה לדברינו, כי אמת משקל הדרהם שווה 3.2 גרם היה כך בזמן 'מרן הבית יוסף', ולא השתנה עד ימינו [ולא כדברי המחדשים שלטענתם חל שינוי במשקלו במאה שנים האחרונות] אלא לדעת הרי"ג וייס, השינוי במשקל הדרהם אירע בזמן מרן 'הבית יוסף', בין הזמן שכתב את חיבורו 'בית יוסף',

¹⁶ מאמר תורני לפרשת בשלח תשע"ו.

לזמן שכתב את ה'שלחן ערוך', וזאת מפני שבחיבוריו 'בית יוסף' ו'כסף משנה' השתמש במונח הטורקי "דרמא", מאידך גיסא ב'שלחן ערוך' הוא משתמש רק במונח "דרהם", הרומז במילה זו על השינוי שחל במשקל הדרהם, דהיינו, משקל הדרהם קטן מדרמא, והוא הדרהם של הרמב"ם, עד כאן תוכן דבריו.

כשראיתי את דבריו של הר"י וייס, השתוממתי כיצד העלה הר"י וייס על דעתו טענה מוזרה זו על **מרון 'הבית יוסף'**, שרמז **מרון 'הבית יוסף'** על שינוי שחל כביכול בימיו במשקל הדרהם, בכותבו את המילה "דרהם" ולא "דרמא", אך **מרון 'הבית יוסף'** לא ציין פרט חשוב זה במפורש, דבר היוצר נפקא מינה להלכות רבות הנהוגות מדי יום ביומו.

בעצם אין שחר לכל דבריו, שהרי **מרון 'הבית יוסף'** (או"ח סימן תנ"ו) כתב: "שיעור החלה מקמח חיטה מצרית תק"כ **דרהם מצריים** בקירוב", וב'בית יוסף' אבן העזר (סימן ס"ו) כתב: "המעה היא משקל י"ו שעורות נמצא הזוז משקלו מיתקא"ל שהוא **דרהם וחצי**, נמצא שכתובת הבתולה ל"ז **דרמא"ש** וחצי כסף טהור של אלמנה חציה שהוא י"ט **דרהם** פחות רביעי", ו'בכסף משנה' (בכורים פ"ו ה"ו) כתב: "נמצא כל דינר משקלו דרהם וחצי", הרי מפורש שגם ב'**בית יוסף**' וגם ב'**כסף משנה**' כתב את המילה דרהם, כך שאין חילוק בין דרהם לדרמא"ש, כלומר משקל הדרהם שווה **3.2 גרם**.

כתב המחבר בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רצ"ד ס"ו), בדין פדיון נטע רבעי: "או יפדה בפירות שישוו שוה פרוטה שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהוא אשפיר"ו אוטמאניס ששוקל 16 גרעיני שעורה שהוא רביע דרהם". מטבע האשפיר"ו משקלו 0.8 גרם, ועל-פי זה הדרהם משקלו **3.2 גרם**,¹⁷ אציין כי מטבע זה יצא לשוק זמן רב לפני שנכתב ה'שלחן ערוך'.

מטבעות אספר משקלם 0.8 גרם, המטבע מצד שמאל הוא מזמן מרון 'הבית יוסף' ומצד ימין כמאה שנה לפני מרון 'הבית יוסף'.

סיכום הדברים: הר"י וייס בעל 'מדות ומשקלות של תורה' סובר, שגם **מרון 'הבית יוסף'** סובר שמשקל הדרהם הוא **3.2 גרם**,¹⁸ וכן נהגו דור אחר דור עד זמננו. ולשיטתו שמשקל הדרהם הוא פחות מ-3.2 גרם, יוצא שהוא חולק על **מרון 'הבית יוסף'**.

¹⁷ מטבעות אספר [בלשון השלחן ערוך אשפיר"ו] נמצאים במוזיאון במונגוליה שהיתה חלק מהאימפריה העות'מאנית, וישנם מטבעות אספר משנת 1405, כמאה שנים לפני שנכתב השולחן ערוך, ועד זמנו של מרון הבית יוסף, אם כן ודאי שלא הגדילו את משקל הדרהם בזמן הבית יוסף כהשערת הר"ר גרשון וייס.

ULUGH MUHAMMAD KHAN 1405-1445

Asper. Caffa (Genoese colony in Crimea) mint. Obverse: Symbol of Genoese. DV' MED.D.CAFA (in Latin). Reverse: Name of Muhammad Khan in Arabic. Jujid Tamgha. ND.A-2059. The epithet *ulugh* ("tall") never appears on the coinage. On the coins the ruler's name is just *muhammad* or *muhammad khan* **0.8g Asper**

¹⁸ במציאות משקל הדרהם 3.2 גרם, לא היה רק בזמן מרון 'הבית יוסף', אלא כן הוא מזמן הרמב"ם והכפתור ופרח כמובא לקמן.

ב. דברים חמורים מאלה כתב הרב הדר מרגולין על **מִרְנָן 'הַבֵּית יוֹסֵף'** שפסק באו"ח סימן תפ"ו ששיעור זית הוא כחצי ביצה, וכן פסקו רובם ככולם - הראשונים והאחרונים, ופסק זה אינו מתאים לתאוריה של הרב מרגולין בשיעור הכזית, על כן כתב בספרו החדש 'הידורי המידות' עמוד ק' שפסק השלחן ערוך **אינו הוראה למעשה**.

לא נמצא שום פוסק בעולם שהעלה על דעתו מחשבה שה'שלחן ערוך' אינו הוראה למעשה, וכל שכן שאין פוסק שיבטל כלאחר יד את מִרְנָן 'הַבֵּית יוֹסֵף'.

תגובת הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א:

כשהראתי את הדברים הנ"ל להגאון רבי עזריאל אויערבאך, הגיב: **"זו חוצפה נוראה"**.

תגובת הרה"ג דוד יוסף שליט"א על הדברים החמורים הללו:

פגשתי בלונדון את הרה"ג דוד יוסף ראש כולל 'יחווה דעת', ואמרתי לו את הדברים שהרב מרגולין כותב על 'מִרְנָן הַבֵּית יוֹסֵף', תגובתו היתה: **"אם אכן כך הוא כתב, צריך לבטל את ההסכמה שנתנו להרב מרגולין"**.¹⁹

משקל הדינר

משקל הדינר לגאונים ולרמב"ם הוא 4.8 גרם, השווה דרהם וחצי, כן הוא לשיטת הגאון רבי חיים נאה, והסכים עמו החזו"א בענין זה, ובמציאות קיימים דינרים כאלה.

טענת המחדשים כי אין במציאות דינרים במשקל 4.8 גרם מתקופת הגאונים והרמב"ם היא טעות יסודית מפני שהלכו שולל אחרי מחקרים.

ג. ר"ח בניש בספרו 'מדות ושיעורי תורה' (עמוד קס"ב), הביא תצלום של דינר שיצא בזמן הרמב"ם, אלא שמביא רק את את הקוטר של המטבע, **ומשום מה העלים את משקלו**, המשקל של הדינרים הללו, פורד לחלוטין את כל שיטתו שלפיה משקל הדינר היה יציב יותר מ-600 שנה ומשקלו 4.25 גרם, והנה דינר זה שר"ח בניש מביא משקלו כ- **4.8 גרם**.²⁰ כמובא בתצלום.

ראה תצלום של קטע בעמוד קס"ב, בספר 'מדות ושיעורי תורה'.

¹⁹ הקליט את השיחה הרב יואל פרידמן מלונדון.

²⁰ דרך אגב מקוטר המטבע שהביא יש הוכחה שהטפח הוא 8 ס"מ. וראה בספרו של הרב מרגולין 'הידורי המידות' עמוד שי"ט שכתב, שלפי הגר"ח נאה קוטר הסלע צריך להיות 2.66 ס"מ, ואין זה נכון, וזו הטעיה של הלומד שלא עושה חשבון שקוטר של כ-2.55 ס"מ, שווה לטפח של 8 ס"מ, לפי חשבון $3.14 \times 2.55 = 8.007$.

(— שקוטרו 2.5 — 2.6 ס"מ, והקיפו 7.9 — 8.2 ס"מ, ראה סעיף י"ט להלן).
א"כ יש לחפש סלע קטן ממנו⁷⁸.

מימין: שקל (סלע) יהודי משנה ג' למדד (=68 לסה"נ). מסביב הכתובת "שקל ישראל".
משמאל: דינר זהב ערבי. הוטבע: קהיר 1179 לסה"נ. מסביב - בשולים החצוניים שם המטבעה ותאריך. בשוליים הפנימיים: שמו של החליף.

שקל (סלע) יהודי ודינר זהב ערבי ממצרים מימי הרמב"ם
(בהתייחס לאמור בהערה 78 — שים לב לקוטרם הזהה)

ראה תצלום דינרים ממצרים מתקופת הרמב"ם הזהים לדינר שהביא ר"ח בניש. משקל דינר 4.83 גרם.

דינרים, -'צאלח א-דין' מהשנים 93-1169 בצד ימין שמשקלו 4.67 גרם, בצד שמאל דינרים שמשקלם 4.69 גרם.²¹

דינר מתקופת הרמב"ם ומתחתיו כיתוב מקטלוג של חברה שמוכרת מטבעות, משקלו 4.8 גרם. בצד שמאל משקל הדינר 4.86 גרם.

²¹ המטבע שחוק מעט בצידו הימני למעלה ועל כן נראה שמשקלו האמיתי היה 4.8 גרם, ואמנם גם אם המטבע נשאר בשלמותו יוצא לפי משקל זה, שהדרהם משקלו כ-3.13 גרם, זה סתירה לכל דברי המלקטים שטוענים שהדרהם 2.83 גרם, ומשקל הדינר 4.25 גרם.

דינר זהב, עירקי משנת 1181, תקופת שלטון החליפים, ותקופת הרמב"ם משקלו כ-4.8 גרם.

בצד ימין מטבע במשקל 3 דרהם, מתקופת 'צאלח א-דין' שליט מצרים בזמן הרמב"ם – 1169-1193, משקלו 9.56 גרם.²² ובאמצע – דרהם 3.23 גרם. בצד שמאל דרהם שהונפק בסוריה, משקלו – 3.2 גרם.

כידוע ש- 'צאלח א-דין' שלט במצרים ובסוריה ומת בסוריה, החוקרים מביאים שאת המטבעות המצריים היו מנפיקים בסוריה.²³

כתב ר"ח בניה בספרו 'מדות ושיעורי תורה' עמוד תס"ב הערה 20: הגאון רבי חיים נאה כתב, הדרהם של הרי"ף משקלו 66.66 גרעיני שעורה: שווה 3.33 גרם. "משקלים אלו גם כן אינם מציאותיים כי על פי ספרי החוקרים לא יצאו דרהמים גדולים כל כך בתקופות קודמות", עכ"ל.

הנה המציאות לפניכם.

דינר מ- CEVTA ספרד, משקלו 4.78 גרם, שנים 1014-1025, זמנו של הרי"ף.

Spain Dinar 4.78g Yaer 1014-1025

מטבעות דרהם מספרד – הימני משנת 1012, האמצעי משנת 1020, והשמאלי משנת 1025, משקלם 3.33 גרם.

²² מטבע שהנפיק עבור כיבוש ירושלים, נמצא בבריטיש מוזיאון, ולפי זה שווה משקל הדרהם כ-3.2 גרם.
²³ ראה בספר 'מדות ושיעורי תורה' (פרק ל' הערה 19), שם הוא מביא שכמעט את כל המטבעות של השליטים המצריים היו עושים בסוריה.

החילוק בין שיטת הפוסקים, לבין דעת החוקרים, בהתייחסות למשקל הדינר.

דעת חכמי ישראל התייחסו לדינר שמשקלו 4.8 גרם, וחלק מחוקרי אומות העולם סוברים שמשקל הדינר נע סביב ל-4.25 גרם. ובמציאות קיימים דינרים במשקל 4.8 גרם, וכן דינרים במשקל 4.25 גרם.

כיצד הגיעו לשני משקלי הדינרים הנ"ל.

ד. ראה בספר 'מדות ומשקלות של תורה' עמוד ס"ו, וזו לשונו: "החוקר סוביייר אסף יחד מקורות ערביים עתיקים על הדינר וחלוקתו, ומביא מקורות שמשקל הדינר הערבי היה 21 ו-3/7 גרעיני חרוב";²⁴ היות וכל גרעין חרוב משקלו 0.2 גרם, יוצא משקל הדינר כ-4.28 גרם. לעומת זאת חכמי ישראל הגאונים והראשונים נוקטים שהדינר משקלו 24 גרעיני חרוב, לפיכך התייחסו לדינר שמשקלו 4.8 גרם.²⁵ ואמנם בספר 'מדות ומשקלות של תורה' מסכם שם: "לפי המשקלות הנמצאים באוספים שבהם המשקל הממוצע של הקירט שווה 0.197 גרם, יוצא משקל הדינר או המתקאל 4.73 גרם". ולא 4.25 גרם כשיטתו.

לסיכום: משקל הדינר תלוי במספר גרעיני החרוב שהוא מכיל.

עוד הביא בספר 'מדות ומשקלות של תורה' עמוד ע"ט: "לפי מחקר מהמוזיאון הבריטי על 41 מטבעות מכסף מתקופת הרמב"ם, הממוצע הוא 2.91 גרם";²⁶ והרגיש בסתירה שיש ממחקר זה לקביעתו שמשקל הדרהם הוא 2.83 גרם, [ולא 2.91 כפי הממוצע שהביא], על כן כותב "צריך להוכיח את משקל הדרהם ממשקל הסלע שמשקלו 384 גרעיני שעורה",²⁷ והוא 4 דינרים, שהם 6 דרהם, כמבואר ברמב"ם פירוש המשניות בכורות פ"ח מ"ח, הכותב שיש להסתמך על קבלת הגאונים במשקל הסלע". אלא שהריי"ג וייס שכח לכתוב, שהרמב"ם שם אומר במפורש שלפי משקל דרהם של 61 גרעיני שעורה, משקל הסלע צריך להיות 6.25 דרהם ועוד איסר; ולא

²⁴ דהיינו 21.42 גרעיני חרוב, ו- $4.28 = 0.2 \times 21.42$ גרם לדינר, ובמציאות יש דינרים גם במשקל זה, אם כן משקל גרעין החרוב שווה גם לדעת החוקרים כ-0.2 גרם, והחילוק במשקל הדינר הוא, כמה גרעיני חרוב מכיל הדינר.

²⁵ $4.8 = 24 \times 0.2$ גרם.

²⁶ הממוצע הוא של כל הדרהמים שנמצאו, כולל גם מטבעות שחוקים, שברור שהרמב"ם לא התכוון אליהם, על כן יוצא שודאי משקל הדרהם הרבה יותר גדול, ומלבד זאת לא שייך לעשות ממוצע בכדאי לדעת את משקל הדרהם, שהרי הרמב"ם כותב שיש דרהמים ששוקלים רק 61 שעורות, ואם כן משקלם קטן יותר.

²⁷ שהם 96 גרעיני חרוב, ויוצא לדבריו שמשקל גרעין חרוב הבינוני שווה 0.176 גרם, ובמציאות היום שקלתי מאות גרעיני חרוב מעצי חרוב הגדלים בטבע, הבינוני משקלו 0.2 גרם, גרעינים אלו נמצאים תחת ידי, יוצא ש-96 גרעיני חרוב, השווים ל-384 גרעיני שעורה, משקלם 19.2 גרם, והוא משקל הסלע.

6 דרהם, דהיינו שבשביל להגיע למשקל סלע, אם הדרהם שוקל פחות מ-64 שעורות, צריך להוסיף על הדרהם כדי להגיע למשקל הסלע.²⁸

בספר מחקר של אוניברסיטת אוקספורד 'אנציקלופדיה על ההיסטוריה הערבית' עמוד 425, מביאים שמשקל הדרהם במצרים היה 3.14 גרם, ותמוה מדוע המחדשים לא הביאו מחקר זה.

משקל הדרהם, וגרעין החרוב לשיטת הכפתור ופרח.

ה. בספר 'שיעורי תורה' (עמוד 17) הביא, "בספר כפתור ופרח פרק ט"ז כתב, הדרהם שיוצא היום משקלו 16 גרעיני חרוב, וגרעין חרוב משקלו 4 שעורות, וכל גרעין חרוב לפי משקל הצורפין הוא 0.2 גרם, ויוצא משקל גרעין שעורה 0.05 גרם שהוא $\frac{1}{4}$ גרעין חרוב, ועיין בהערות המוציא לאור של הכפתור ופרח שהקירט²⁹ הוא חמישית הגרם, ומשקלו 0.2 גרם"; בספר 'שיעורי ציון' עמוד מ' כתב: שחשבון הכפתור ופרח במשקל גרעין החרוב וגרעין השעורה, מתאים בדיוק למשקל שנהג בירושלים בזמן הישוב החדש, והיחס ביניהם הוא, 4 גרעיני שעורה שווים משקל גרעין חרוב כמו בזמן הכפתור ופרח, ומכאן עוד ראיה שלא השתנו השיעורים מזמן חז"ל.

מטבע דרהם שיצא בסוריה ובמצרים ובארץ ישראל בזמן הכפתור ופרח, כמאה שנה לאחר הרמב"ם, שלטון הממלוכים, שנים 1294-1315, משקל 3.2 גרם.

MAMLUKS OF EGYPT

YAER 1294-1315

3.2 g

דרהם 3.2 גרם שנה 1330.

²⁸ משקל הסלע לרמב"ם הוא 19.2 גרם, $19.2 = 3.2 \times 6$.

²⁹ וכן הוא כיום בכל מסחר היהלומים הקראט משקלו 0.2 גרם.

דינר סורי, שלטון הממלוכים, משקלו 4.79 גרם, שנים 1300-1321.

משקל השעורות

ו. הרב מרגולין כותב בתגובתו: שלא הבאתי את דברי המחדשים. הנה שם בעמוד ט"ז, הבאתי את מה שכתב ר"ח בניש בספרו 'מדות ושיעורי תורה' עמוד שצ"ז, שמשקל גרעין שעורה הוא 0.044 גרם שיצא לו ממוצע של כל השעורות שישנם כיום, וכתבנו שדבריו נסתרים ממשנה מפורשת כלים (פרק י"ז מ"ח) האומרת שמשערים בשעורה **מדברית בינונית**, ובמציאות משקל השעורה המדברית משקלה 0.05 גרם,³⁰ וכן יצא השקילה על ידי הצורף הירושלמי מר נקי³¹ בבית הגאון רבי חיים נאה בנוכחות גדולי הספרדים, הראשון לציון הגאון רבי עובדיה יוסף, והגאון רבי בן ציון אבא שאול, והדיין הגאון רבי יוסף בבליקי, וכן בשנים מאוחרות יותר שקל הצורף הירושלמי מר נקי בביתו של הראשון לציון הגאון רבי עובדיה יוסף, ויצא משקל **גרעין שעורה 0.05 גרם, וגרעין חרוב 0.2 גרם**, אם כן ברור לפי משקל השעורות והחרובים שהדרהם משקלו **3.2 גרם**, וכן 2 שעורות לאורכם שווים **2 ס"מ**, כמו שכתב הרמב"ם³² שהם רוחב אגודל, ואין חולק על מציאות זו, מה שמתאים לדרהם **3.2 גרם**, ולפי זה יש להתפלא מדוע הראשון לציון שינה בשנים אחרונות לחייו את השיעורים, מה שברור שאם היו מציגים לפניו את מכלול הראיות שהבאנו, ברור שהיה מחזיר עטרה ליושנה, **ונוקט כפי שפסק בכל ימי חייו שמשקל הדרהם 3.2 גרם**.

מלבד מה שהבאנו מהר"י מיגש, מהרמב"ם,³³ ומהכפתור ופרח, שמשקל גרעין שעורה הוא 0.05 גרם, כן יוצא בבירור גם מחשבון רבינו עובדיה מברטנורא.

בספר 'שלשלת הקבלה' שמחברו היה מבאי מדרשו של רבינו עובדיה מברטנורא. כותב ששקל 1680 שעורות, השוקלים 17.5 דינרים³⁴ שכתבו הגאונים שהם משקל רביעית, השווה ל-3 אונקיות מבולוניה ומעט פחות; משקל אוקיא בבולוניה הוא 28.2 גרם, ו-3 אוקיות משקלן 86.4 גרם, ואם כן יוצא משקל הרביעית המכיל 1680 שעורות שווה כ-84-86 גרם, וכל גרעין שעורה משקלה כ-0.05 גרם. וחשבון זה הוא כפי שמצא אצל רבינו עובדיה מברטנורא.

בספר 'תורות אמת' למלאך רפאל בירדודגו (אבן העזר, סימן ס"ו סעיף ו'), כתוב ששקל 2.400 שעורות, ושקלו 4.75 ריאלים דורו; משקלו של דורו הוא 25.6 גרם, אם כן יוצא שמשקל 2.400

³⁰ עוד כתבנו שם, מכיון שכל השעורות הגדלות כיום בארץ ישראל מורכבות, על כן אי אפשר לדון מזנים אלו למשקל גרעין השעורה הבינוני. אמנם אפשר לדון על משקל השעורה ממדידת גרעיני חרוב שאינם מורכבים, משקל גרעין חרוב הבינוני הוא 0.2 גרם, ומשקל הגרעין שעורה שהוא רבע מגרעין חרוב שווה 0.05 גרם.

³¹ שמעתי מהרב בעז נקי שליט"א שדודו הצורף היה מספר, שהגאון רבי חיים נאה השאיל ממנו בלילות את המשקל ששוקלים בו את הזהב, לצורך מחקריו, ותמיד לפני שהצורף הספיק להגיע לעבודתו היה הגאון רבי חיים נאה מחכה עם המשקל בפתח החנות להחזירו.

³² פרק ט מהלכות ספר תורה הלכה ט.

³³ בתשובה הראשונה לרב הדר מרגולין אות ז.

³⁴ כל דינר משקלו 96 גרעיני שעורה, ו- $96 \times 17.5 = 1680$, כמובא ברמב"ם הלכות עירובין פרק א' הלכה י"ב.

שעורות – 121.6 גרם,³⁵ ומשקל גרעין שעורה כ-0.05 גרם; יש פוסקים רבים נוספים שלפי חשבונם, משקל השעורה הוא 0.05 גרם.

לאחר מדידת אגודלין של אנשים רבים, התברר לגאון רבי חיים פלאג'י שרוחב האגודל הבינוני הוא 2 ס"מ, כפי שכתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות ספר תורה ה"ט) שרוחב האגודל שווה לשתי שעורות לאורכן; חשבון זה מתאים למשקל הדרהם – 3.2 גרם, ואמנם מנגד ממשקל השעורות יצא שבדרהם לפי חישובו, יש 72 שעורות, אך האם משום כך הוא שינה את השיעורים שנהגו בכל הארצות הסובבות את ארץ ישראל, התשובה הנחרצת היא לא! רבי חיים פלאג'י תלה זאת בכך שהם היו שעורות קטנות, ולא בינוניות, ואדרבה, מדבריו יש ללמוד שלו יצויר שנמצא סתירה למנהג ידוע שנהגו בו גדולי ישראל, יש לתלות שהמנהג הוא הנכון, והסתירה שנמצאת אם לא מצא לה תירוץ, היא מקוצר שכלו של המשיג, ובמיוחד בנדון דידן שהרי אם מקטינים את משקל הדרהם עושים סתירה בדברי הרמב"ם מיניה וביה, שהרי 2 שעורות לאורך הן 2 ס"מ, ואין חולק על כך, ושיעור 2 ס"מ לאגודל מתאים לדרהם 3.2 גרם. **דרך אגב, אין שום פוסק שכותב שמדד אגודלים ומצא פחות מ-2 ס"מ.**

דעת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך

ז. סיפר לי הגאון רבי דוד יצחק אלטר שליט"א, בנו של כ"ק האדמו"ר הפני מנחם מגור זיע"א, שהוא הלך במיוחד לדבר עם הגרש"ז אויערבאך על נושא השיעורים, והגרש"ז אמר לו שהוא שמע על הערעור שיצא, שהשיעורים הם פחות ממנהג ירושלים, **אבל הלכה למעשה יש לפסוק כפי שפסק הגאון רבי חיים נאה**. בספר 'יו"ט שני כהלכתו' פרק א הערה קצ"ח, כותב: "דברתי עם הגאון רבי שלמה זלמן ואמר לו שעיקר השיעור שנתקבל בכלל ישראל הוא השיעור הקטן כפי שפסק הגאון רבי חיים נאה, וכן אמר לו פוסק הדור הגאון יוסף שלום אלישיב". בספר 'הליכות שלמה' בדיני החייבים במצות נר חנוכה עמוד רנ"ט הערה ה', **הביאו מה שכתב הגרש"ז אויערבאך: "כל שגבוה ורחב כראוי לפי השיעור הקטן המבואר בספר שיעורי תורה להגר"ח נאה ידליק בברכה"**.

הגביע של החפץ חיים

ח. כתב לי אחי הרה"ג אברהם חיים שליט"א, ששמע ממורו ורבו הגאון רבי הלל זאקס זצ"ל, שהגביע של סבו החפץ חיים הוא בשיעור שנוקט הגאון רבי אברהם חיים נאה, וכן הטלית קטן של החפץ חיים הוא גם בשיעור של הגאון רבי חיים נאה, והם נמצאים ברשות המשפחה, ובמשנה ברורה סמן רע"א פסק, שהשיעור הקטן הוא מנהג העולם, וכך נהג בעצמו.

דעת הגאון רבי אהרן ליב שטיינמן

ט. סיפר לי הרה"ג אליעזר יידל, ראש כולל בביתר, שהיה אצל הגאון אהרן ליב שטיינמן בשיעור חומש,³⁶ ובסוף השיעור הוא סיפר על הגביע של רבי ישראל סלנטר,³⁷ ואמר שהסיבה

³⁵ $121.6 = 25.6 \times 4.75$.

שרבי ישראל סלנטר השתמש בגביע בשיעור הקטן ולא החמיר, הוא מפני שהיה יהודי שתמך ברבי ישראל כספית והתנה עמו שהוא יממן את כל מה שצריך לעשות מעיקר הדין, וללא חומרות, ועל כן רבי ישראל לקח גביע שהשיעור שלו מספיק מעיקר הדין.³⁸ הנה יש חידוש גדול בדברי הגרא"ל שטיינמן, משום שהגאון רבי ישראל סלנטר סבר שמעיקר הדין השיעור הוא כפי שפסק הגאון רבי חיים נאה ולא פחות, והוא מנהג העולם המובא במשנה ברורה, סימן רע"א. ומכאן פירכא למה שהביא הרב מרגולין בשמו שהמנהג היה לקדש על 70 גרם, שאם כן רבי ישראל סלנטר לא היה מחמיר ביותר משיעור זה.

סילוף עובדות

י. בהערה א הרב מרגולין כותב, שהוא היחיד המיוחד מבין כל המחברים שהשתמש במונח איסלם.

להלן העתק מדבריו:

"מחבר הקונטרס רצה להעביר רושם מסויים בשימושו במונח 'חוקרי איסלם'. הבה נעמיד דברים על דיוקם. רק אחד מבין כל המחברים בנושא השתמש במילה 'איסלם'. והוא – אנכי הקטן".

קטעים מספרי הר"ח בניה ור"ג וייס

ראה בספר 'מדות ושיעורי תורה' לר"ח בניה עמוד תס"א הכותב: "ב'אנציקלופדיה אוף איסלם' כתוב שהחל משנת 79 לספירה הערבית עד המאה ה-3 לערבים, הדרהם משקלו נע בין 2.91 ל-2.95 גרם". וראה לעיל אות ג' שהבאנו מה שכתב ר"ח בניה בעמוד תס"ב, **לדחות מכח חוקרים**, את דברי הגאון רבי חיים נאה. ובספר 'מדות ומשקלות של תורה' עמוד ס"ט, פרק שלם העוסק בראיות מאנציקלופדיה אוף איסלם, ובכלל כל מי שמעיין בספר זה רואה שכולו מבוסס על חוקרים, כך שלא ברור מדוע הרב מרגולין מעמיד פני תם ומתכחש למציאות.

עוד כותב הרב מרגולין בתגובתו וזו לשונו: "גם את"ל³⁹ שהיו אחרונים, או מנהגים כמו השיעור הגדול (של הגר"ח נאה) עכ"ל. לא מובן איך במחי יד בא לפסול את כל העדויות של גדולי ישראל שמנהג ירושלים הוא כפי שפסק הגאון רבי חיים נאה, כמובא בהקדמה לספר 'שיעור מקוה'.

³⁶ ביום ששי לפני מנחה, תמוז תש"ע.

³⁷ מקור הסיפור הוא, מהגאון רבי משה שפירא שליט"א, שסיפר שהיה אצל המשגיח רבי אליהו דסלר, ואמר לו שכל חייו היה מקדש על גביע בשיעור של הגאון רבי חיים נאה, מפני שאשתו קיבלה מהגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי מתנת נישואין את הגביע שירש מהגאון רבי ישראל סלנטר, ואותו גביע היה יקר בעיניה מפני ששני גדולי ישראל היו מקדשים עליו בכל שבת, על כן בכל חיי הרבנית היה מקדש על גביע זה, וכאשר נפטרה הרבנית ביקש לקדש על גביע יותר גדול מפני כבודו של החזו"א.

³⁸ אמנם מזה שרשכבה"ג הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי, גם היה מקדש על גביע זה, וכן רבי חיים עוזר נתן לגאון רבי משה שצקס אב"ד לומזה מתנת נישואין גביע שגודלו כשיעור הקטן, רואים שהגאון רבי חיים עוזר סבר שמעיקר הדין צריך לנהוג כמנהג העולם המובא במשנה ברורה רע"א, שהוא כשיטת הגאון רבי חיים נאה.

³⁹ אם תימצי לומר שהיו אחרונים, הכוונה להוכחה שהבאנו מהחיד"א שמשקל הדרהם הוא 3.2 גרם; והוסיף לכתוב שאם יש ממצאים הסותרים את דברי האחרונים, צריך ללכת אחרי הממצאים עד כאן תוכן דבריו. מכיון שהוכחנו במציאות ששיטת הראשונים היא בדיוק כמנהג של האחרונים, יוצא ברור שאין מקום לדברי המשנים.

סיכום הדברים:

- א. השיעורים שהנחיל הגאון רבי אברהם חיים נאה לכל ישראל, מבוססים על יסוד דברי הגאונים והרמב"ם, וכן פסק מרן 'הבית יוסף', וכן היה המנהג המקובל בארץ ישראל, באיטליה, טורקיה, יון, סוריה, מצרים, ותימן, ועירק, ומי שבא לשנות ולומר שמנהג הנ"ל יסודו בטעות חייב לתת תשובות ברורות להוכחות שהבאנו.
- ב. 'תמונה אחת שווה אלף מלים', במציאות יש דינרים, ודרהמים, מזמן הגאונים, הרמב"ם והכפתור ופרח, במשקלים 4.8 גרם, ו-3.2 גרם. וכיצד אפשר לטעון שדרהמים ודינרים אלו אינם מציאותיים, למחדשים פתרונים....
- ג. המחדשים טוענים, שמשקל הדינר והדרהם גדל מזמן הרמב"ם עד זמננו, אם כך מתי ובאיזו תקופה חל הגידול זה ?
- ד. מכיוון שגם המחדשים מסכימים ש'עולם כמנהגו נוהג' ולא השתנה דבר בשיעורים מימות עולם, זאת אומרת שלפי המציאות העכשווית ניתן להוכיח את השיעורים על דיוקם, ואמנם כך עשה הגאון רבי אברהם חיים נאה שמדד ושקל בעין הבוחן את משקל גרעיני החרוב, והשעורות, ומדידת האצבעות, האמה והטפח, ומשקל הביצים, והתאימו זה לזה, כמסורת המקובלת בישראל מדור לדור. לעומת זאת על-פי הנאמר בספרי המחדשים לא נראה שעסקו בפועל במדידה ושקילה, אלא שהסתמכו על מחקרים וחשבונות, כדי לבסס את שיטתם, ולא מדדו במציאות.
- ה. סיפר לי הראשון לציון, הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, שמדד את המקוה שנמצאה בעיר דוד, ויצא שיעור המקוה כשיטת הגאון רבי אברהם חיים נאה. כמו-כן ביקש ממני לפרסם את הדברים כדי להגדיל תורה ולהאדירה.
- זכות רב האי גאון רבי אברהם חיים נאה תעמוד לנו שלא תמוש התורה מפנינו ומפי זרעינו מעתה ועד עולם.

קונטרס זה מוקדש

לעילוי נשמת אמי מורתי האשה החשובה מרת דינה

בת רבי יצחק משה שיף ז"ל הכ"מ

שהיה חברותא של רבה של טבריה הגאון רבי משה קלירס

מגזע תרשישים, המהר"ל מפראג, מהר"ם פדאווה, התבואות שור,

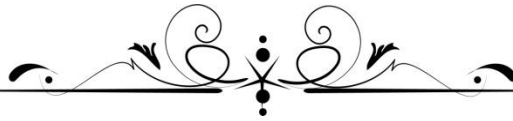
הסמיכת חכמים, החכם צבי, רבי וואלף קיצס, רבי אלימלך מליזענסק, ועוד,

נפטרה י' בניסן תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה

באתי על החתום לקיים בנו חכמי ישראל

מנחם מנדל בהגה"ח משה צבי נאה

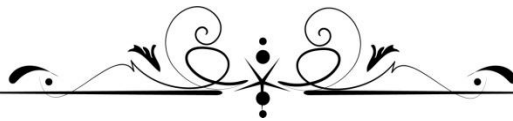

קונטרס זה מוקדש

להצלחת לוי בן דוד

ולכל בני משפחתו

בגשמיות וברוחניות

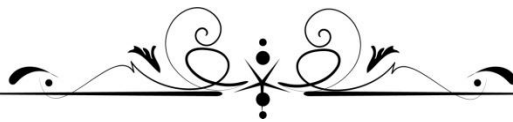

קונטרס זה מוקדש

לרפואה שלימה ולהצלחת

יוסף יו"ט בן ציון כהן טלגם

בגשמיות וברוחניות

שלמי תודה לכל המסייעים להצלחת קונטרס זה.

להרב שמעון גרילוס שליט"א ורעיתו

מר מיכאל שדה

מר יצחק דסה

מר צבי סויסא

ואחרון חביב מר אברהם כהן.

